

9. Степура А. Метод проектів – сучасна ефективна технологія навчання / А. Степура // Професійно-технічна освіта. – 2002. – № 3. – С. 43-44.
10. Топузов О. Становлення проблемного навчання в педагогічній науці / Олег Топузов // Рідна школа. – 2005. – № 11. – С. 57-59.
11. Фурсенко Т. Аналіз сучасного стану позашкільної роботи з підлітками у сфері мистецтва / Тетяна Фурсенко // Рідна школа. – 2007. – № 7-8. – С. 32-35.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2010

УДК 37.018.2

Асанова З. І.

викладач

РВНЗ «Кримський інженерно-педагогічний університет»

УПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ (НА ПРИКЛАДІ ЕТНОПЕДАГОГІКИ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ)

У статті розкриваються оптимальні шляхи впровадження системи засобів етнопедагогіки кримськотатарського народу у навчально-виховний процес початкової школи.

Ключові слова: засоби етнопедагогіки кримськотатарського народу, виховання молодших школярів.

В статье раскрываются оптимальные пути внедрения системы средств этнопедагогика крымскотатарского народа в учебно-воспитательный процесс начальной школы.

Ключевые слова: средства этнопедагогика крымскотатарского народа, воспитание младших школьников.

The article reveals how best to implement the system of means of ethnopedagogy of Crimean Tatar people in the educational process of primary school.

Key words: means of ethnopedagogy Crimean Tatar people, upbringing of junior pupils.

У сучасному постіндустріальному суспільстві відбувається переосмислення ціннісної основи виховання. На етапі переоцінки ціннісних смислів необхідно досягти відповідності цілей виховання реально функціонуючій в суспільстві системі цінностей.

Ціннісні орієнтири кримських татар в області виховання не суперечать загальнолюдським цінностям і національним (державним), які визначені у нормативно-правових документах (Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»)) [6].

Створення цілісної етновиховної системи, заснованої на ціннісних орієнтирах кримськотатарського народу, відродженні традиційного виховання дітей обумовлено об'єктивною потребою суспільства в гармонійно розвиненій особистості як представника національної спільноти, здатної жити, працювати і повністю реалізувати себе в умовах полікультурно

суспільства (регіону, країни, світу). Теоретичний аналіз громадської думки, вивченої з висловлювань представників кримськотатарського народу в газетах «Голос Крима», «Къырым», «Авдет» та ін., показав, що актуальним для народу є ідея, яка співзвучна з висловом Л. М. Толстого про те, що «народна освіта в даний час для нас є єдина законна свідомо діяльність для досягнення найбільшого щастя всього людства» [9, с. 53].

Сучасні педагогічні дослідження з кримськотатарської педагогіки свідчать про те, що народна освіта немислима без використання засобів етнопедагогіки. М Хайруддінов виділяє такі засоби народної педагогіки, як прислів'я та поговірки, пісні, казки, легенди, народні ігри [8]. Функція системи засобів етнопедагогіки, яка була розроблена З. Мустафасвою, полягає у сімейному вихованні дітей-дошкільників [5]. Потенціал національної педагогіки, культури і традицій кримськотатарського народу використовується Е. Заредіною у формуванні морально-ціннісних взаємин батьків і дітей молодшого шкільного віку в сучасній кримськотатарській сім'ї [3]. Однак, залишається не вивченою проблема використання засобів етнопедагогіки кримських татар в навчально-виховному процесі початкової школи.

В ході дослідження була розроблена система етнопедагогічних засобів виховання молодших школярів. У систему увійшли: знакові символи (символіка: національна, орнаментальна, літературна, рослинного і тваринного світу), матеріальні та технічні засоби (об'єкти, які були створені Людиною і об'єкти Природи рідного краю), комунікативні засоби (лінгвістичні (словесні прийоми на рідній мові) і паралінгвістичні (міміка й жести, що характерні для народу)), культурні цінності (фольклор, музичний фольклор, народне декоративно-прикладне мистецтво та національні ремесла, традиції, звичаї, релігія (етика ісламу), історія кримськотатарського народу, народні ігри).

Метою даної статті є обґрунтування оптимальних шляхів впровадження розробленої нами системи етнопедагогічних засобів виховання учнів у навчально-виховний процес початкової школи.

Розроблена нами система може бути впроваджена наступними шляхами:

- організацією навчально-виховного процесу на провідних етнопедагогічних принципах;
- інтеграцією інформаційного обсягу етнопедагогічних засобів у зміст освіти початкової школи на основі міждисциплінарного, цілісного підходу;
- забезпеченням комплексу відповідних виховних методів і прийомів, організаційних форм на основі матеріалів культурної спадщини кримськотатарського народу з урахуванням інноваційного підходу до організації навчально-виховного процесу;
- введенням етнопедагогічних засобів в контекст діяльності учасників педагогічного процесу;

• створенням належної матеріальної бази (етнографічних вистав, дидактичних ігор, куточків, стендів і т. д.).

Навчально-виховний процес, організований на провідних етнопедagogічних принципах, якими є природовідповідність, культуровідповідність, народність виховання, спадкоємність поколінь, єдність навчання і виховання, гуманізм, дозволяє враховувати вікові, гендерні, індивідуальні національно-психологічні особливості учнів.

За принципом природовідповідності навчально-виховний процес будується на основі особливостей природи дитини. «Эр гульнинь къокъус башкъа» (У кожної квітки свій запах) – свідчить кримськотатарське пририв'я, маючи на увазі під цим, що кожна людина виділяється особливими рисами характеру та темпераментом. Педагогам, в міру можливостей, необхідно враховувати вікові і індивідуальні особливості вихованців, з увагою ставиться до неповторності характеру, особливостей нервової системи, темпераменту, інтересів кожного учня, а також гендерний аспект у вихованні. Знаючи специфічні особливості виховання хлопчиків і дівчаток педагогам необхідно розвивати властиві їм відповідні якості, здійснюючи при цьому диференційований підхід. Крім цього необхідно враховувати послідовність, систематичність і доступність при засвоєнні історичних матеріалів і народної мудрості.

Принцип культуровідповідності передбачає поступове входження дитини в сферу традиційної культури народу, насамперед, за допомогою рідної мови. У зв'язку з цим необхідно створювати однорідне етнокультурне середовище, яке передбачає спілкування учасників даного оточення на рідній мові, вивчення ними історії та культури народу, дотримання народних традицій та етикету.

Відповідно до принципу культуровідповідності початкова школа продовжує прилучення до культури народу, яке починається з раннього віку: з перших днів малюк чує колискові пісні, рідну мову батьків; потім відбувається поведінка відповідно до вимог народу: «Джемаат санъа дегде, сен джемааткъа уймакъ керексинъ» (Не суспільство тобі, а ти суспільству повинен відповідати). Керуючись девізом: «Халкъ юрген елдан къада» (Ходи по протоптаному народом дорозі), педагогам необхідно сприяти передачі підростаючому поколінню знань рідної мови, системи духовних цінностей, символів, відносин до речей і людей. З принципом культуровідповідності в етнопедagogіці пов'язані принципи народності.

Етнопедagogіка закликає до єдності навчання і виховання. Принцип єдності навчання і виховання дозволяє інтегрувати систему етнопедagogічних засобів у зміст навчально-виховного процесу початкової школи на основі міждисциплінарного, цілісного підходу.

Принцип гуманізму виявляється в гуманному відношенні до дитини, в застосуванні доцільних способів впливу на нього. Кримськотатарська педагогіка заперечує методи, які пов'язані з жорсткістю і приниженням («

лани таякъненъ огретме!» – «Не вчи (не виховуй) дитину палицею!»), і пропонує вихователю поважати особистість дитини у поєднанні з розумною вимогливістю.

Одним з досягнень сучасної вітчизняної педагогічної науки є розвиток концепції про особистісно-орієнтоване виховання (І. Беха), де втілені гуманістичні ідеї формування та розвитку особистості [2]. У сучасній школі особисто-орієнтований підхід у вихованні допомагає значно заповнити прогалину у предметно-діяльній (знаннево-орієнтованій) освіті, яка не вимагає особливих особистісних смислів. Обов'язковою передумовою цього є ґрунтовне психолого-педагогічне дослідження учнів (їх потреб, здібностей інтересів, мотивів діяльності), а також знання педагогом національно-психологічних особливостей вихованців.

На думку Г. Костюка, незважаючи на те, що виховання спрямоване переважно на формування відносин особистості до навколишнього середовища, її переконань, світогляду, норм поведінки, моральних, естетичних і інших почуттів, рис характеру і волі, певних фізичних властивостей, необхідно також і озброєння дітей знаннями і уявленнями про навколишній світ [4, с. 139-140]. У зв'язку з цим у зміст виховної роботи включається інформаційний обсяг етнопедагогічних засобів.

Освоєння дітьми наміченого змісту пропонується здійснювати за допомогою різних тем. При розробці тематики виховних робіт і відборі етнопедагогічного матеріалу необхідно враховувати його відповідність завданням виховання, етапам вікового розвитку і рівню пізнавальних здібностей учнів, особливостям досліджуваного предмета.

Навчальні плани і програми загальноосвітньої школи дають можливість використання етнопедагогічних засобів на уроках. Так, під час вивчення рідної мови вчителі мають можливість залучати учнів до мовних скарбів народу. Вивчення мови необхідно здійснювати на фольклорному матеріалі. При вивченні математики в початкових класах необхідно використовувати етнопедагогічні засоби у вигляді кримськотатарських загадок-задачок, лічилок, прислів'їв, які містять числівники. Уроки фізкультури дозволяють познайомити дітей з кримськотатарськими народними іграми, а також вивчити ставлення кримськотатарського народу до здоров'я. На уроках художньої праці та образотворчого мистецтва необхідно звернутися до національного одягу (костюмів), кримськотатарської кухні, досвіду народних промислів. Особливу увагу необхідно приділяти народній тематики в декоративно-прикладній творчості: орнаментах, символіці, сюжетах. Уроки музики дозволяють познайомити дітей з такими народними інструментами, як чубукли давул, тулуп-зурна, сантир, думбелек, саз, зурна, кавал, каміш-кавал, кемапча, даре.

Творчої обробці піддається практично кожен предмет. Вчителям необхідно максимально використати можливості впровадження системи етнопедагогічних засобів у навчальний предмет; направляти інтерес школя-

рів до джерел, до осмислення духовного життя народу, використовують матеріал з вивчення старовини, минулого кримськотатарського народу: вродні традиції та обряди, народні свята, ігри предків, народні прикмети, фольклор та ін.; вчити робити вибір, встановлювати закономірності, спостерігати, фантазувати, дізнаватися більше про себе, узагальнювати, робити висновки. Така робота дає можливість розвитку емоцій учнів, розширення кругозору, розвитку творчих здібностей, звернення до невеликого, але свого життєвого досвіду, до сімейних традицій, до тих умінь, які дітям передають їх батьки, бабусі і дідусі.

Інтеграція системи етнопедагогічних засобів передбачає забезпечення відповідних народних методів виховання. Народні методи виховання являють собою способи цілеспрямованого впливу старшого покоління (батьків, людей похилого віку, сусідів, громади та ін.) на свідомість і поведінку дітей, на формування в них моральних якостей, на збагачення їх необхідним життєвим досвідом. У ході етнопедагогічного дослідження народні методи були систематизовані і класифіковані [1].

Педагогам, використовуючи у взаємодії народні методи виховання, необхідно підвести учнів до оволодіння методів самовиховання. Люди здавна помітили, що багато чого залежить від волі, старанності людини: «Кимнинь ирадеси озь кьолунда» (Воля кожного в його руках); «Талапкяръа нур ягъар» (Дбайливому, пильному світло загориться). Учнів необхідно навчати управляти своїми думками, своїми вчинками: «Кендини кулланмгъа билъге хакимдир» (Хто вміє керувати собою, той мудрець). Тим самим підвести вихованців до позиції суб'єкта власного життя. Цей нюанс простежується в етнопедагогіці кримськотатарського народу, яка закликає вихователів не тільки оберігати дітей, захищати їх, підказувати, а й давати можливість бути організаторами своїх справ, проявляти ініціативу. Кримськотатарське прислів'я підкреслює, що активність і цілеспрямованість допоможуть досягти своєї мети: «Къыдыргъан – тапар, мурад эткен – япар» (Той, хто шукає – знайде, цілеспрямований – зробить).

Під час організації виховної роботи з дітьми необхідно враховувати той фактор, що функціональну значимість етнопедагогічні засоби набувають тоді, коли включені в діяльність вихованця. Виховна робота з молодшими школярами передбачає залучення дітей в різноманітні види діяльності (навчально-пізнавальну, комунікативну, ігрову, трудову, спортивну, творчу і т. д.).

Активізація традиційних форм виховної роботи (заходів, справ, ігор, особливо змагальних типів, дозволяє підвищити інтерес в учнів до вивчення культурно-історичної спадщини народу. Також, враховуючи те, що етнопедагогічні засоби виховання містять досить об'ємний інформаційний матеріал, що ускладнює завдання засвоєння його молодшими школярами, пропонується введення в навчально-виховний процес початкової школи елементи ТРВЗ-технології [7].

Для успішного впровадження системи етнопедагогічних засобів виховання педагогам необхідно створювати виставки та куточки кримськотатарської старовини з активним залученням до цієї роботи батьків, громадськість та учнів. Відповідно до концепції розвитку музею здійснювати збір і розширення експозицій, предметів старовини, які пов'язані з історією та культурою кримськотатарського народу. Крім цього зміст виставок і куточків можна поповнювати розповідями літніх людей і ветеранів національного руху з історії кримськотатарського народу. Дана робота буде сприяти патріотичному вихованню молодших школярів, а також розширювати кругозір вихованців, збагачувати їхні знання з питань історії та культури кримських татар.

Таким чином, організація виховної роботи з молодшими школярами на етнопедагогічних принципах, інтеграція в її зміст інформаційного обсягу етнопедагогічних засобів, застосування народних методів виховання, активізація організаційних форм з використанням інноваційних технологій, створення музеїв і виставок народної старовини, введення етнопедагогічних засобів в контекст діяльності учасників педагогічного процесу сприятиме оптимальному впровадженню системи етнопедагогічних засобів у навчально-виховний процес початкової школи, що, у свою чергу, сприятиме створенню необхідного мотиваційного поля, розвитку інтересу до національної спадщини кримських татар, збагаченню уявлень дітей про національну культуру та історію кримськотатарського народу, його традиції, орієнтуванню дитини у діяльності, спираючись на його схильності, інтереси, особисті особливості, формуванню переконань у необхідності засвоєння етико-естетичних понять народу, дотриманню кримськотатарських традицій, норм народного етикету.

Подальшого дослідження вимагає розробка методичних рекомендацій педагогам за етновиховній роботі з учнями початкової школи з використанням засобів етнопедагогіки кримськотатарського народу.

Література

1. Асанова З. Методи виховання в кримськотатарській етнопедагогіці / З. Асанова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини; ред. кол.: Побірченко Н. С та інші. – К.: Міленіум, 2005. – Випуск 11. – 282 с.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-метод. посібник / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Зарединова Э. Р. Формирование нравственно-ценностных взаимоотношений родителей и детей младшего школьного возраста в современной крымскотатарской семье: дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Зарединова Эльвира Рифатовна; Институт проблем воспитания АПН Украины. – К., 2004. – 253 с.
4. Костюк Г. С. Избранные психологические труды / Г. С. Костюк; под ред Л. Н. Проколюченко; АПН СССР. – М.: Педагогика, 1988. – 301 с.
5. Мустафаева З. И. Воспитание дошкольников средствами этнопедагогтики в крымскотатарских семьях: дис... канд. пед. наук: 13.00.08. / Мустафаева Зюре Исмаиловна. – К., 2001. – 199 с.

6. Середня освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання / за заг. ред. В. С. Журавського. – К.: Форум, 2004. – 1084 с.
7. Сходінками творчості. Методика ТРВЗ в початковій школі / автори-упорядники О. В. Лесіна, В. П. Телячук. – Х.: Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2007. – 112 с.
8. Хайруддинов М. А. Етнопедагогіка кримскотатарського народу: Монографія М. А. Хайруддинов. – К.: Наук. світ, 2002. – 335 с.
9. Толстой Л. Н. Педагогические сочинения / Лев Николаевич Толстой; со вступит. ст. Н. В. Вейкшан (Кудрявая). – М.: Педагогика, 1989. – 544 с.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2010

УДК 373.31

Коваленко О.

кандидат пед. наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

У статті розкрито погляди провідних психологів, педагогів-практиків на основні методи навчання читання учнів початкової школи. Проаналізовано праці відомих науковців стосовно організаційних засад навчання читання академічно обдарованих учнів початкової школи. Обґрунтовано основні шляхи формування навичок раціонального читання: розвиток швидкочитання, усвідомленого читання, сприяння мовленнєвому розвитку.

Ключові слова: раціональне читання, швидкочитання, усвідомлене читання, мовленнєвий розвиток.

В статье раскрыты взгляды ведущих психологов, педагогов относительно основных методов обучения чтению учеников начальной школы. Проанализированы работы известных ученых касательно организационных основ обучения чтению академически одаренных учеников начальной школы. Обоснованы основные пути формирования навыков рационального чтения: развитие скорочтения, осмысленного чтения, способствующее речевому развитию.

Ключевые слова: рациональное чтение, скорочтение, осознанное чтение, речевое развитие.

The article deals with the leading psychologists and pedagogists' views on the methods of teaching reading primary school pupils. The works by famous scholars, concerning organizational fundamentals of teaching reading academically gifted primary school pupils have been analysed. The main ways of formation of the rational reading skills (rapid and realized reading development, assistance in speech development) have been grounded.

Key words: rational reading, rapid reading, realized reading, speech development.

Постановка проблеми. Навчити правильному, швидкому, усвідомленому, виразному читанню є одним із завдань початкової освіти. І це завдання є надзвичайно актуальним, оскільки читання відіграє велику роль у освіті, вихованні і розвитку людини. Читання – це віконце, через яке діти пізнають світ і самих себе. Читання – це й те, чому навчають молодших школярів, засобом чого їх виховують і розвивають. Уміння й навички